

jisté míry nutnou etapu na cestě poznání; ale časem objevují se vždy více slabiny této prozatímní stavby i stává se nutno ji zbořiti a na nových základech vystavěti budovu novou, pevnější a všestrannější.

Středoevropské zákonodárství vodní v běhu posledního století.*)

Dr. Jos. Hrdina.

V pojednání o základech uherského práva vodního (Zprávy veřejné služby technické č. 10.—12. 1919) shrnuje výsledek předchozích kapitol uvedl jsem v závěru, že byly to hlavně tři momenty, jež daly podnět k novodobému rozvoji vodního práva a vodního hospodářství:

1. absolutně větší potřeba vody pro všechna odvětví činností lidských,

2. pokroky ducha lidského, jichž dosaženo na poli techniky,

3. změna poměrů hospodářských, sociálních i právních, jež udála se v 18. a 19. století v poměrech práva veřejného vůbec, a jež měla za následek rychlý pokrok vědy práva veřejného, zejména ústavního a správního.

Okolnost posléze uvedená pro směr novodobého práva vodního jest potud významná, že poměry vod a užívacích práv k nim přestaly býti pouhými poměry soukromými a staly se předmětem obsáhlé péče státu a svazků veřejnoprávních.

Tento směr došel v literatuře a praxi plného uznání v době, kdy zákonodárství jen zvolna odhodlávalo se jim v tom následovati, a není bez významu, že některé nejnovější zákony na př. pruský z r. 1913, jež věcně, svým obsahem, jinak vyhovují dalekosáhlým způsobem požadavkům novodobého hospodářství vodního jako nejlepší vodní zákony správní, formou, konstrukcí právní zůstávají dosud na půdě práva soukromého způsobem až zarážejícím.

Bylo by nesprávně domnívati se, že tu jde o pouhou

*) Literatura práva vodního jest již téměř nepřehledná; významnější spisy obsahují většinou její výpočet. Zde uvedeny budou jen hlavní a novější práce a to v souvislosti s líčením práv jednotlivých států. Povšechnějšího rázu jsou:

Ossig: Das römische Wasserrecht 1898, Endemann: Das ländliche Wasserrecht 1862, Kappeler: Der Rechtsbegriff des öffentlichen Wasserlaufes 1898, O. Mayr: Die Verwertung der Wasserkräfte 1909 (literatura uváděna), Jahns: Das naturgemässeste Wasserrecht 1908, Aström: Über das Wasserrecht in Nord- und Mittel-Europa 1905 (lit.), Kloess: Das deutsche Wasserrecht (lit.).

Četné články obsaženy jsou ve slovnících veřejného práva, na příklad: Stengel-Fleischmannově, Mischler-Ulbrichově, v Právniku, ve Správním Obzoru, v časopisech Österr. Wasserwirtschaft, Schweizerische Wasserwirtschaft, něm. Zeitschrift für die gesamte Wasserwirtschaft.

nahodilost, anomalii, anachronismus; naopak, jest to důkazem, že boj o vodu, vedený mezi právem soukromým a veřejným není dosud skončen, a že právo civilní, ač stále na ústupu, dosud nesložilo a snad nemíni tak záhy složit zbraň. Materialie motivové k jednotlivým novějším zákonům z oboru práva vodního nenechávají nás o tom v pochybnosti.

Ač pojem vod soukromých a veřejných, pojem práva soukromého a veřejného nebyl neznám dobám nejstarším, přece teprve v nejnovější době, možno říci souběžně s rozvojem moderního práva správního, došel vědeckého prohloubení a případně i v zákonodárství praktického uplatnění.¹⁾

Proto také pojednání toto omezuje se na dobu posledního sta let. Místně práce bude omezena na střední Evropu t. j. Německo, Francii, Švýcarsy, Itálii, a býv. Rakousko-Uhersko, věcně hlavně na vody tekoucí.

I. Ně m e c k o.²⁾

Pokládáme-li dobu veliké revoluce francouzské za příbližné východisko období, jež máme na mysli, vidíme, že v tu dobu stav vodního zákonodárství v Německu byl tak žalostný, že právem bylo nad ním bédováno.

Zbédovanost ta měla původ svůj hlavně v historickém vývoji politických a hospodářských poměrů a v recepci práva římského.

Vedle nejstarších prvků života starých Germánů, jakým byla občina (Allmende), uplatňoval se čím dále tím více vliv moci královské (regalie), později vliv moci zeměpanské v jed-

¹⁾ Jak patrně, práce vychází s hlediska t. zv. dualismu právního, otrásaného nejnověji v základech zejména Kelsenem, Weyrem a jinými. Aniž bych se zatím v úsudku přikloňoval v tu či onu stranu, připomínám, že běží v tomto pojednání také a velmi o účel praktický: zjednatí mladším právníkům přehledný obraz v tomto oboru a těm z nich, kteří by projevíli hlubší zájem o právo vodní, usnadnit, zkrátit cestu k cíli vedoucí a ušetřit jim práci nutnou jinak ku shledávání pramenů a pomůcek studijních. A tu pokládal jsem za vhodné, setrvati zatím na půdě názoru, jež do nedávna byl snad výhradním a dosud je převládajícím. Zda-li jím zůstane, ukáže snad již blízká budoucnost.

²⁾ Sledování poměrů řísko-německých zaujme poměrně velkou část této práce. V tom nebude snad spatřována germanofilie, uváží-li se, že nás poslední doba a zejména doba válečná držela v zajetí Německa tak, že styk s jinými státy byl skoro znemožněn. Nutno i uvážit, že tak mnohé, co vydává se rádo za výsledek německého myšlení a bádání, není než zpracování myšlenek francouzských a anglických, jež pouze musely se ubíratí Německem, nežli dospěly k nám.

Větší rozsah, věnovaný právu německému, vysvětlitelný je jednak tím, že Německo skládá se z řady států, z nichž každý má své zvláštní vodní zákonodárství. Zákonodárství to je převážně nového data a jsou v něm uskutečněny směry a požadavky, jež kladou se na moderní zákonodárství vodní. Jednak zabráno více místa i tím, že mnohé otázky všeobecného rázu především v této kapitole na příslušných místech jsou přetřásány.

notlivých teritoriích říšských, vliv práva lenního a práva pozemkových vrchností.

Všechny tyto vlivy docházely výrazu zejména v poměrech práva vodního, jež poskytovaly obraz naprosté nejasnosti a neupravenosti, když do směsi názorů nejrůznějších a mnohdy přímo protichůdných zasáhla ještě recepce práva římského.

Nelze v rámci tohoto pojednání zabývatí se tímto vývojem a možno uvéstí pouze jeho výsledek: v době koncem 18. a začátkem 19. století bylo v Německu rozeznávati tři různé obvody: 1. obvod práva, v němž převládaly starší německé prvky, 2. obvod práva francouzského, 3. obvod práva obecného.

Rozdílí možno krátce vyznačiti takto:

Právo původu německého vyznačovalo se svou povahou občinskou (Allmende) v tom smyslu, že vody, zejména vody tekoucí byly společným statkem obcíny, jejíž členové měli k nim pouze práva užívací, vyplývající z obecného, všem stejného užívání jich; i když časem práva jednotlivců, především pobřežníků, vyvinula se přes meze takového obecného užívání, v základě povaha jich zůstala stejná: byla přípustna jen tak, že obecné užívání pro všechny zásadně mělo zůstati zachováno, práva jednotlivcova byla omezena tímto obecným užíváním všech a zřetely, vznikajícími ze spojitosti vod a nezbytnosti jich pro všechny.

Vody, míníme vody tekoucí, nebyly arci ve vlastnictví státu ani ve vlastnictví jednotlivců; ani později, až do recepce římského práva ne, již proto, že právu německému pojem vlastnictví ve smyslu práva římského byl neznám.

Zvláštnost práva francouzského měla původ svůj v jeho základním pojmu veřejného statku, veřejného vlastnictví (domain public) a jeho příslušenství (dependance du domain public). K věcem, jež se nalézaly ve veřejném vlastnictví státu, náležely řeky splavné pro lodi a vory; ohledně řek nesplavných byl spor: jednak přisuzováno vlastnictví jich pobřežníkům, jednak, hlavně judikaturou, zastáván názor, že jsou věci ničí — res nullius — a že pobřežníkům přísluší pouze užívací právo k nim.

Podle práva římského (obecného) byly všechny tekoucí vody veřejné; bylo sporno, zda-li ve vlastnictví státu; voda sama, vluka vodní byla věcí ničí (res nullius).

Patrně, že tu ode dávna tři otázky rozhodovaly o právní povaze vod:

1. otázka veřejnosti.
2. otázka vlastnictví.
3. otázka splavnosti.

a možno říci již zde, že nejasnost a neupravenost poměru práva vodního vedle příčin shora zmíněných měla původ svůj v tom, že vzájemný poměr těchto tří otázek ne vždy správně byl

uvažován podle okolností místa a času, protože otázka splavnosti mohla býti rozhodující pro veřejnost vod jen kdysi, v době, kdy tento způsob užívání vod měl svůj zvláštní, vynikající význam, otázka pak t. zv. vlastnictví k vodám jest vůbec ceny velmi problematické; zmatek v poměrech práva vodního v Německu způsoben byl od doby recepce římského práva hlavně tím, že pojem vlastnictví jakožto úplné právní moci nad věcí hmotnou směřován byl s pojmem vlastnickým práva německého, jež označovalo jako vlastnictví i určité partiální poměry k věcem, přihlížeje k jednotlivým jich stránkám neb vlastnostem resp. k poměrům osob, takže táž věc mohla býti »vlastní« (eigen) dvěma i několika osobám.

Nesmíme však mysliti, že by ve zmíněných třech obvodech práva tam platná byla se vyskytovala v těch čistých formách, jichž obrysy význačné shora byly zmíněny; naopak prvky ty se prostupovaly a zejména právo římské ve všech obvodech jevílo svůj větší menší vliv.

V celku lze říci, že ve státech jižních římské právo spíše a hlouběji proniklo, než ve státech severních, což je přirozeno již vzhledem k sousedství s Itálií.

Vedle práva římského pak byla to nauka o t. zv. regaliích, jež pro vývoj práva vodního až do doby nejnovější měla neobyčejný význam, a již sluší považovati za východisko nejen moderní úpravy poměrů vodoprávních, ale i za východisko nauky o výsostné moci státu, na níž spočívá dosud převládající nauka o právu veřejném.

Aby obmezen byl rozsah této práce možno v následujícím přihlížeti jen k nezákladnějším pojmům práva vodního, jimiž jsou: právní povaha vod, rozdíl t. zv. vod veřejných a soukromých, povaha práv k užívání vody.

Vše ostatní, co pro rozvoj moderního práva vodního má rovněž nemalou důležitost, jako otázka vyvlastnění a donucovacích práv, udržování vod, vodních družstev, jakož i řízení, musí býti ponecháno stranou.

V době, z níž vycházíme, nebyly známy, neb aspoň rozšířeny ještě ony způsoby užívání vod, jež v přítomnosti vyvolávají úplnou změnu kulturních, hospodářských i sociálních poměrů lidstva.

Tehdy byly to vedle t. zv. obecného užívání pro nejprostší fyzické potřeby lidí, jejich domácnosti, hospodářství neb živnosti, hlavně jen plavba, zavodňování a odvodňování pozemků, konečně — v míře poměrně obmezené — užívání síly vodní pro pohon mlýnů, jež dávaly ráz celému právu vodnímu, a tím jest vysvětlitelno, že na nějaké soustavné shrnutí předpisů práva vodního nebylo tehdy pomýšlení.

Vedle řádů plavebních a říčních, řádů mlýnských, byly to tedy skoro výlučně řády luční, zavodňovací a odvodňovací

pro účely zemědělské, s nimiž v té době se setkáváme, a teprve ve velikých kodifikacích práva soukromého na rozhraní 18. a 19. století (zemské právo pruské z r. 1794, zákonník civilní francouzský z r. 1804, obč. zák. rak. z r. 1811) věnovaly právu vodnímu větší pozornost, ovšem se svého soukromoprávního hlediska.

V Prusku³⁾ vedle tohoto zemského práva jsou to zejména edikt z 15. února 1811 (Vorflutedikt, Gesetz wegen Wasserstauens bei Mühlen und Verschaffung der Vorflut) a zákon o užívání soukromých řek z 28. února 1843 (Gesetz über Benützung der Privatflüsse), jež po celé století 19. byly základem vodního práva ve státech pruských (vyjímaje menší obvody platnosti práva francouzského a římského) a jež v podstatě byly základem i nejnovější kodifikace německé, pruského vodního zákona z roku 1913.

Z větších zákonů, později vydaných, zmíniti bylo by hlavně zákon o vodních družstvech z r. 1879, o říční stavební správě z r. 1883, o zamezení povodní z r. 1905, o stavbě vodních cest z 1. dubna 1905.

Vedle nich pak byla veliká řada zákonů menších pro jednotlivé, převážně zemědělské zřetely a pro různá území pruského státu.

Ráz celého tohoto pruského zákonodárství je soukromoprávní. Řeky splavné dle pruského zemského práva jsou veřejné, jsou »obecným« vlastnictvím státu (gemeines Eigentum des Staates), užítky jejich náležejí k regáliím státu. Toky nesplavné jsou soukromé (Privatflüsse u. Bäche), slouží obecnému užívání, pokud je k nim přístup volný, jinaké užívání jich přísluší pobřežníkům.

Je tu jakási analogie poměru, v jakém se nalézají toky obou těchto druhů: o veřejných řekách praví se tu, že jsou obecným vlastnictvím státu (protivou ku zvláštnímu vlastnictví jeho, Privateigentum); důraz je na slově obecné vlastnictví, tolik, co dle terminologie nynější je veřejný statek; toky ty předem určeny jsou k obecnému užívání, zvláštní užívání přísluší pak státu ve formě t. zv. regálních práv užitkových rázu soukromého, majetkového.

Nesplavné toky určeny jsou rovněž k obecnému (občinskému, allmendnímu) užívání; zvláštní užívání, rovněž rázu

³⁾ Literatura: Nieberding-Frank: Wasserrecht und Wasserpolizei im preuss. Staate, 1898, Born: Das Wasserpolizeirecht, 1905, Riemann: Das Wasserrecht der Provinz Schlesien, 1907, Holz u. Kreuz: Das preuss. Wassergesetz v. J. 1913, 1916, Hermes: Wassergesetz v. J. 1913, 1913, Klooss: Grundriss des preuss. Wasserrechtes, 1913, Lenhart-Reichan: Preuss. Wassergesetz v. J. 1913, 1914, Baumert: Leitfaden des preuss. Wasserrechtes, 1914; komentáře a vydání: Bitta u. Kries, Bochall, Gottschalk, Hermann.

soukromého, přísluší pobřežníkům (Anlieger, Anliegerrechte); ve vlastnictví pobřežníků však tyto toky nejsou.

Pokud na řekách veřejných myslitelná jsou práva jiných osob než státu samého, mohou práva tato nabyta býti propůjčením se strany státu, a mají pak ovšem dle tehdejších poměrů povahu práv soukromých jako regální práva státu, z nichž jsou odvozena.

Tento stav právní pruského zemského práva zákonem z r. 1843 o užívání soukromých řek a potoků zůstal celkem nedotčen; jen práva pobřežníků byla obmezena povinností zpětného přívodu vody na pozemek, odvedené do řečiště před vtokem na cizí pozemek. V celku užívací právo pobřežníků upraveno je podobným způsobem jako v našich zákonech zemských (§ 10. č. z. v.).

Jest však v zák. z r. 1843 znatelný krok ve směru soukromoprávním potud, že zákon připouští, že tyto vody mohou býti i v soukromém vlastnictví (na základě provinciálních zákonů, místních statutů, zvláštních titulů).

Zdrželi-li jsme se poněkud při líčení poměrů právních dle zákonů těchto, jež pocházejí z konce 18. a z první polovice 19. století, jest příčina toho ta, že zákony ty teprve nedávno (1913) pozbyly platnosti, že byly základem, zákonodárstvím jiných států německých i vodním zákonům bývalého Rakouska, a že jejich duch konservativní udržel se při životě i v novém zákoně pruském z r. 1913.

Vyjma tři zákony bavorské z r. 1852 (zák. o užívání vod, zák. o zavodňovacích a odvodňovacích dílech k účelům zemědělským, zák. o ochraně břehů a o ochraně proti povodním) a zák. bad. z r. 1876, nebylo až do let 80tých v ostatním Německu větších zákonů o právu vodním. Byly to vesměs jen různé řady zavodňovací a odvodňovací, resp. mlýnské, z nichž zmíniti bylo by snad jen větší takový řád saský z r. 1855 (zák. o úpravě toků a provádění děl zavodňovacích), jenž spolu s ustanoveními obč. zák. sas. z r. 1863 tvořil vodní právo saské až do vydání uvedeného zákona vodního saského z r. 1909.

Ze starých těchto zákonů zvláštní zmínky zasluhuje württemberský mlýnský řád z r. 1729, protože už v něm setkáváme se s myšlenkou nového zák. würt. z r. 1900 o veřejnosti všech vod tekoucích, neboť dle onoho řádu nejen vody splavné, ale i jinaké toky jsou věcmi veřejnými, jichž úprava podléhá výsostnému právu státu.

Uvedené tři zákony bavorské z r. 1852 mají základ podobně soukromoprávní, iako líčené zákonodárství pruské. Vlastnictví k vodám tekoucím zde zcela zřetelně se vyslovuje.

Řeky splavné pro lodí a vory jsou veřejné a tvoří statek státu určený k obecnému užívání (ein zur allgemeinen Benützung).

ung bestimmtes Staatsgut); soukromé řeky jsou příslušenstvím pozemků, mezi nimiž tekou (Zubehör der Grundstücke).

Že by toky splavné byly ve vlastnictví státu (soukromoprávním), zákon ovšem svým zněním neustanovuje, ale výklad komentátorů a praxe soudní namnoze analogicky užívajíce ustanovení obecního zřízení o obecním statku je tak označily; toky nesplavné pak mohou býti ve vlastnictví státu neb osob soukromých ze zvláštních důvodů právních.

Zákonem badenským z r. 1876 končí serie zákonů staršího období německého práva vodního a přikročujeme k řadě zákonů nových, nyní platných. Jsou to, pokud se týká velkých států německých, v pořadí časovém: zák. hessenský z r. 1887, obměněný v r. 1899, alsasko-lotrinský z r. 1891, badenský z r. 1899, doplněn a nově redigován v r. 1913, württemberský z r. 1900, bavorský z r. 1907, saský z r. 1909, pruský z r. 1913.

Již od polovice 18. stol. skoro ve všech státech německých jeví se snaha, čelití právní nejistotě vyplývající z roztržičnosti zákonodárství vodoprávního úpravou práva vodního, jednotného pro celé Německo, anebo aspoň vydáním systematických, celý obor vodního práva obsahujících zákonů pro jednotlivé státy. Jaký úspěch očekáván byl již od způsobu posléze uvedenénoho, vysvitne, uvedeme-li, že jen v Prusku pro jednotlivé jeho části platilo neméně než 50 zákonů a řádů. Podobně bylo v Bavorsku i jinde. Že snahy o vydání takových systematických zákonů pro jednotlivé německé státy teprve až koncem 18. a počátkem 19. století se uskutečnily, mělo důvod v tom, že až do vydání obč. zák. pro říši německou (1896) počítalo se s tím, že právo vodní aspoň v jistých základních otázkách v něm bude upraveno. Důvod k takové úpravě byl na snadě, uváží-li se, že hranice jednotlivých států jsou vážnou překážkou úspěšného provádění vodního hospodářství, a že nic nepřispívá k nejistotě poměrů vodoprávních, než když poměry téhož toku v různých částech posuzovány jsou různě.

K úpravě v občanském zákoníku nedošlo jednak z důvodů ústavně-politických, jednak z důvodů věcných. V motivech osnovy se praví, že úprava tato nemá než místní význam. Právý důvod byl ovšem jiný, jednak ten, že státy německé váhaly dáti z rukou bohatství, jaké uloženo jest ve vodách, jednak že pocífovalo se již, že poměry vod pro svůj veřejno-právní ráz málo hodí se k úpravě v kodexu soukromoprávním, čemuž ostatně bylo překážkou i stanovisko ústavní, dle něhož úprava věcí veřejno-právních zůstávala vyhrazena jednotlivým státům.

A tak došlo k stylisaci čl. 65., 66. úv. zák. k obč. zák. něm., dle něhož předpisy zemského zákonodárství o právu vodním zůstávají nedotčeny, a v jednotlivostech se tu uvádějí právo mlýnské, právo plavení dříví a vorování, zavodňování a odvodňování pozeinků, předpisy o náplavu, ostrovech a opuštěném

řečišti a o právu hrázním (Deich- u. Sielrecht). Jak z výpočtu tohoto patrnó, vyloučeny jsou i poměry, jež byly a jsou dosud v některých státech (u nás, ve Francii, Švýcarsku, v Itálii) obsaženy v zákonodárstvích občanských jako t. zv. soukromé právo vodní, zejména ustanovení o náplavu, strži, ostrovech v řece vzniklých a opuštěném řečišti.

Tento negativní výsledek snah o jednotu vodního práva pro celou říši a vlastně již předtucha takového výsledku vedla k tomu, že od let 80tých minulého století ve všech větších státech německých došlo ku kodifikaci práv vodních.

Změnu poměrů, jež vedla k vydání těchto zákonů, a jejichž ráz lze povšechně charakterisovati takto:

Dochází k lepšímu využitkování vody ve směru intenzivním i extenzivním.

Dřívější poměry byly jednoduché a užívání vod, nehledě k plavbě a k t. zv. právu mlýnskému, dále se hlavně k účelům zemědělským. Přírůstkem obyvatelstva využití vody v zemědělství vedlo k intenzivnějším způsobům užívání jejího; vedle zemědělství jest to však zejména rychle vyrůstající průmysl, jehož potřebám nyní třeba hověti stejně, jako zemědělství. Jde o přívod vody jako t. zv. vody závodní (Betriebswasser) k různým účelům průmyslu, užití vodní síly k pohonu a čistící síly její k odvádění a čištění splašků; celkový rychlý vzrůst obyvatelstva a soustředění jeho ve velkých městech a v obvodech průmyslových vyvolává otázku zásobení obvodů těchto zdravou pitnou a užitkovou vodou, a odvádění splašků těchto míst dává podnět k novým způsobům podniků kanalizačních. I v oboru obchodu a dopravy význam vody vystupuje proti dřívějšímu zřizování nových cest dopravních, zejména vodních cest a použitím elektriny vyrobené z vody k pohonu železných drah.

I jednoduché potřeby lidí stávají se obecným pokroem kultury vytríbenějšími, jemnějšími. Sem spadá větší potřeba vody pro účely lázeňské, koupelny, přívod vody do domů a měst k účelům čistícím jak v domácnostech, tak v ulicích měst, v zahradách a parcích, osvětlení děje se namnoze i v menších městech skoro všude světlem elektrickým.

Ruku v ruce se změnou poměrů hospodářských, sociálních a kulturních jde pokrok techniky, jež dovede poutati škodlivou sílu vod regulacemi a zřizováním stavů a nádrží tak, že síla rozpoutaných živelů zadržena jest a vedena pevnou rukou lidskou tam, kde k prospěchu lidstva jest jí potřebí: k napájení plavebních kanálů, k zavodňování krajín vláhy potřebných, k zásobení obyvatelstva a hlavně k pohonu turbin, jež už nyní, zejména však v budoucnosti nahraditi mají lidstvu vše, co dosud poskytuje mu černý dým země.

Konečně nemalého významu jest i změna nastalá v poměrech právních změnou názorů o podstatě státu, jeho úkolech a

poměru k obyvatelstvu. Jde tu o přechod od státu absolutního a policejního ke státu právnímu a ústavnímu a ku státu, jenž pečuje rozsáhlým způsobem o hmotné i duševní blaho svého obyvatelstva.

Všem těmto zřetelům a změnám nové zákonodárství vodní mělo vyhovovati a k dalšímu rozvoji poskytovatí nutný podklad právní. Úkoly jeho, jak v největší části těchto nových zákonů byly uskutečněny, jsou tedy: veškeré, mnohostranné potřeby lidstva, pokud činí na vody nárok, uváděti v soulad, zamezovati kollise vznikající z požadavků protichůdných, mírniti boj o vodu stejnoměrným rozdělováním jejím a pečovati o hospodárné využití pokladů v ní dosud ladem ležících.

Nutno změnití již základ, na němž zákonodárství vodní dosud spočívalo, pořádajíc poměry vod s úzkého hlediska práva soukromého: voda není věcí, jež by mohla býti ponechána libovolné dispoici kohokoliv, není předmětem takového práva vlastnického, jež dává vlastníku na vůli i neužívání věci neb zničení jí, jest naopak věcí, jež už dle přirozené své povahy jest určena pro potřeby všech a jež dle nynějšího stavu hospodářského, sociálního, kulturního a právního jest pro potřeby všech nezbytna.

Z toho plyne, že uspořádání poměrů vod diti se musí s hlediska práva veřejného a pokud základ soukromo-právní, na němž zákonodárství vodní dosud spočívalo, zůstane ještě někde zachován, nutno veřejné moci poskytnouti možnost tak hlubokých zásahů do poměrů t. zv. vlastnictví k vodám, že vlastnictví toto, tak jak pojem jeho převzat byl z práva římského, pozbývá svého obsahu.

Účelné provádění všeho hospodářství vodního možno je dále jen ve formě velikých podniků (vodní cesty, elektrárny, vodovody, kanalisace, rozsáhlá soustavná díla zavodňovací a odvodňovací); tím vzniká zákonodárství úkol, pečovati o shrnutí sil a užitečných vlastností vod na delších tratích jejich a ve velkých obvodech; práva soukromá, zejména práva pobřežníků jsou překážkou onoho velkolepého, pro budoucnost v zájmu všeho lidstva jedině možného a přípustného využitkování vod, a nezbyvá, než odstraňováním a obmezováním práv soukromých raziti cestu obecnému prospěchu všech. Práva vyvlastňovací a donucovací s jedné strany, forma sdružení dobrovolného a případně i nuceného s druhé strany jsou prostředky, jimiž moderní zákonodárství hledí účelu toho dosíci, nechce-li sáhnouti přímo k tomu, aby samo provozování celého hospodářství vodního vzalo do rukou. Náběhy i k tomu v jednotlivých nových zákonodárstvích jsou již velmi patrné.

Všude pak vliv státu na provádění vodního hospodářství zřejmý jest v tom, že hospodářství to podrobena jest rozsáhlému dozoru státnímu, jež jeví se zejména v tom, že užívání vod

způsobem negativním. Pokud i mimo Německo na př. právník ně jen na základě zvláštního povolení státní moci; ta stanoví při tom podmínky a požadavky v zájmu veřejném, při čemž čím dále tím více rozhodují ne pouze zřetele policejní, nýbrž zřetele národohospodářské. Bez povolení toho neobejde se ani t. zv. vlastník vody a povolení to zásadně dáti možno jen na čas, neboť neví se, co nejbližší doba přinese, a stát musí si zachováti možnost, aby podle nových potřeb lidstva, nových pokroků techniky a dle změněných snad názorů sociálních a právních zařídil svůj poměr k vodám.

Přikročíme-li nyní ku přehlídece, jaké stanovisko jednotlivá zákonodárství k těmto požadavkům zaujala, může se to v rámci této práce státi způsobem jen velmi summárním.

Možno rozeznávati hlavně tři skupiny těchto zákonodárství:

1. kodifikace, jež setrvaly při základu soukromoprávním a hleděly způsobem různých obmezení soukromého vlastnictví k vodám a soukromých užívacích práv k nim dojíti přibližně cílů shora uvedených;

2. kodifikace, jež způsobem tu méně rozhodným, tu rozhodnějším daly se na cesty práva veřejného; pokud uznávají vlastnictví k vodám, není to již ono vlastnictví práva římského, nýbrž t. zv. veřejné vlastnictví práva francouzského, dle nauky francouzské o veřejném statku »domain public« a nových směrů v právu německém (O. Mayer a jeho škola) o t. zv. veřejno-právním vlastnictví (öffentliche-rechtliches Eigentum).

3. Zákonodárství, jež otázku t. zv. vlastnictví k vodám ponechávají stranou, obmezující se na vylíčení zásahů moci veřejné v poměry vod (zákony správní).

ad 1. Sem patří zákon bavorský z r. 1907 a pruský z roku 1913. Krok, jež oba tyto zákony učinily, pokud se týče základu právních poměrů vod, ve směru soukromo-právním, jest jen stupňováním směru už dříve sledovaného. Ač praxe a výklad zákonů dosavadních obou těchto států převážně zastávaly názor, že i t. zv. soukromé vody tekoucí (Privatbäche- u. Flüsse) jsou v soukromém vlastnictví pobřežníků, textem zákona to vysloveno nebylo; nyní však text zákona zcela otevřeně mluví o tom, že vody ty jsou ve vlastnictví a motivy zákonů potvrzují, že to učinil zákonodárce vědomě, úmyslně a z jakých důvodů. Ač motivy ty snaží se věcnými důvody podepříti stanovisko obou zákonů, jest každému zřejmo, že pravou příčinou byly důvody politické, t. j. konservativní smýšlení rozhodujících vrstev obyvatelstva obou těchto států. Neboť o tom, zdali vody tekoucí jsou způsobilým předmětem práva vlastnického, možno snad psáti učené dissertace doktorské, jakých v Německu dosud ukazuje se dostatek, skutečný život dávno otázku tu rozřešil způsobem přesahujícím t. zv. obecné užívání, možno jest zásad-

ve věcech vodních tak věhlasný, jako Eugen Huber, snáší důvody pro možnost právní konstrukce tohoto vlastnictví k vodám, lze snahu jeho vysvětliti prostými poměry švýcarskými a snad i on dnes, kde právě ve Švýcařích došlo k vybudování velikých centrál elektrických a dochází k rychlé elektrisaci všech drah a k splavnění Rýna, smýšlí jinak, než v roce 1900. Jeho jmenovec Max Huber má již v roce 1906 o věci jiné mínění a podobně celá novější literatura vodoprávní ve Švýcařích. A ve směru praktickém právě Švýcary to byly, kde otázka sestátnění vod a vodních sil nejdříve a nejvíce byla rozvířena a skutečně řešena.

Abychom vrátili se k oběma zákonům, a uvedli, jak soudí se o právním základu jich v kruzích odborných, postačí snad slovně uvést, co soudí na př. komentátor zákona bavorského Eymann: »Vodní právo jest tedy svou podstatou a účelem výlučně právem veřejným a ne soukromým. Právo soukromé by při vodním zákoně správně vypracovaném mělo zůstatí úplně bez povšimnutí. Než vývoj právní, vycházejce z mylných hledisk, zanesl do něho namnoze ustanovení soukromo-právní a úkolem výkladu zákona jest, soukromé právo odloučiti od práva veřejného. Tento výklad bude muset míti vždy na zřeteli, že účel a povaha práva vodního jest povahy veřejné a tudíž v pochybnosti subjektivní práva považovat za práva veřejná, ne soukromá, a dle toho s nimi jednati«.

Komentátor tento i jinak opět a opět zdůrazňuje veřejnou povahu vod a právo k užívání jich a snaží se výkladem zákona zmenšovati základní jeho vadu.

Dle tohoto zákona bavorského⁴⁾ jsou vody splavné ve vlastnictví státu, zde tedy již v obyčejném vlastnictví: »steher im Eigentum des Staates«, praví zákon proti znění z r. 1852, jenž pravil: »bilden ein zur allgemeinen Benützung bestimmtes Staatsgut«.

O vodách soukromých pak zákon praví (§ 21.), že jsou součástí pozemků, mezi nimiž tekou (Bestandteil proti znění zákona z r. 1852: »als zu den Grundstücken gehörig«) a mluví dále v nadpisu čl. 44. o vodách ve vlastnictví pobřežníků, čl. 46. o vodách ve vlastnictví státu, v čl. 47. o vlastnictví osob třetích.

Přes to nešel zákon bavorský až k těm důsledkům, k nimž dospívá zákon pruský z r. 1913, jenž prohlašuje (§ 81.) i práva nabytá propůjčením mocí státní za práva soukromá, jichž uplatňování děje se pořadem práva.

⁴⁾ Literatura bav. vodního pr.: Pötzl: Die bayerischen Wassergesetze vom J. 1852, 1880, Eymann: Das Wassergesetz vom J. 1907, 1908 (lit.), Harster-Cassimir: Kommentar zum bayerischen Wassergesetze vom J. 1907, 1908, Nägele: Die Wasserversorgung in Bayern, Kiermayer: Das neue Wassergesetz in Bayern v. J. 1907, Brenner: Wassergesetz v. J. 1907, Handausgabe 1908.

Bavorský zákon v oddílu příslušném o povaze jich se nevysslovuje, dle nesporného výkladu a v duchu motivů k zák. pokládají se za práva veřejná, jež z části (čl. 177.) podléhají i kompetenci správních soudů.

Ostatně i bližší určení obsahu těchto práv, způsob výkonu a zániku nasvědčují tomu, že zákon měl na mysli veřejno-právní instituci vodního povolení, resp. koncese.

Pruský zákon, jenž v osnově z r. 1894 rozděloval vody na velké toky (Ströme), řeky (Flüsse = větší toky zvláštního významu hospodářského) a potoky (Bäche = toky menší důležitosti), zařazuje nyní toky (Wasserläufe mit Einschluss der Quelle) šablonovitým způsobem v toky I., II. a III. třídy. Ono označení, jež aspoň přibližně způsobem populárním projevovalo povahu dotyčných vod, zmizelo. Důsledkem tohoto zásadního stanoviska zmizelo i rozeznávání obvyklé vod soukromých a veřejných; všechny toky jsou ve vlastnictví a toto vlastnictví jest u všech druhů stejné: toky I. třídy jsou ve vlastnictví státu, toky II. a III. tř. ve vlastnictví pobřežníků; sestaveny jsou v příslušných seznamech. Dosavadní vlastnictví případně osob jiných zůstává nedotčeno.

Oba tyto zákony, chtějíce vyhovět všem požadavkům, vyplývajícím ze spojitosti vod a nezbytnosti jich pro potřeby lidstva, jsou ovšem nuceny modifikovati toto vlastnictví takovým způsobem, že bere se mu vlastně zas veškeren obsah. Již z oddílu, jenž vymezuje zákonné oprávnění vlastníků k vodě, je zřejmo, že jde tu o neškodné celkem užívání vod, jež nevybočuje hrubě z mezí obecného užívání, další obmezení pak obsahuje oddíl jednající o koncesi, jež event. může býti udělena osobám třetím i proti vůli vlastníka, jiná obmezení konečně obsažena jsou v oddíle práv donucovacích.

Tvoří-li hlavní massa ustanovení o t. zv. vlastnictví k vodám nikoliv oprávnění vlastníků, nýbrž obmezení jeho, jest těžko mluvíti o vlastnictví.⁵⁾

Výsledek, jež zjistil ohledně podstaty t. zv. vlastnictví k vodám tekoucím Randa,⁶⁾ jest potvrzován jednomyslným míněním celé řady odborníků práva vodního, nevyjímaje ani těch, kteří se věnovali komentování zákonů vodních základu tak vysloveně soukromo-právního, jakými jsou zákon pruský a bavorský.

ad 2. K zákonům sem spadajícím náležejí v pořadí časovém: hessenský z r. 1887 ve znění z r. 1899, alsas-lotrinský z r. 1891, badenský z r. 1899 s doplňky z r. 1913, württemberský z r. 1900.

Všechna tato práva, jak již ze sousedství obvodu jich plat-

⁵⁾ Hermes: Wassergesetz v. J. 1913.

⁶⁾ Randa: Das österr. Wasserrecht, 1891.

nosti s územím Francie jest vysvětlitelno, vykazují jednak stopy původu práva francouzského, s nímž, pokud se zejména splavných toků týče, mají společný právní základ t. zv. veřejného vlastnictví (domain public), jednak, náleževše k zemím t. zv. práva obecného, stopy práva římského, dle něhož všechny toky, i malé, potoky, dle mínění převládajícího,⁷⁾ byly veřejné.

V jednotlivostech ovšem vykazují zajímavé rozdíly.

Tak zákon Hessenský⁸⁾ o potocích a vodách ne stále tekoucích (zák. z r. 1887, č. 27., vedle zák. č. 20 z r. 1887 o některých řekách splavných: zákon o stavbě hrází, Dammbaugesetz, dle něhož vody ty jsou vlastnictvím státu patrně ve smyslu francouzském) prohlašuje za veřejné veškeré toky; původní ustanovení osnovy, že řečiště těchto toků je vlastnictvím státu, bylo škrtnuto, takže dle stavu zákona z r. 1887 byly toky ty i s řečištěm věci ničí, určenou k obecnému užívání, dle redakce z roku 1899 řečiště jest ve vlastnictví držitele pozemku pobřežního.

O zvláštních právech pobřežníků se v zákoně z r. 1887 nemluví, a tím právo toto nejvíce se blíží právu württenberskému, jež považujeme za čistý typ zákona vodního se základem veřejnoprávním. Zvláštních práv uživacích možno nabytí povolením úřadu správního (schválení, Genehmigung); právo uživací z něho plynoucí jest ovšem vzhledem k povaze vod samých rázu veřejnoprávního.

V Alsas-Lotrinsku,⁹⁾ kdež do r. 1891 platil francouzský code civil, zákonem z r. 1891 byly právní poměry na základě code civil zejména po stránce veřejnoprávní nově upraveny; základ pro poměr vod splavných a nesplavných zůstal však celkem nezměněn přes to, že zákon z r. 1891 mezi oběma těmito druhy vod ve svých ustanoveních principiálně rozdílů nečiní. K užívání přesahujícímu užívání obecné, žádá se koncesse (Erlaubnis). Na tomto stavu nebylo mnoho změněno ani vykonávacím zákonem německým pro Alsas-Lotrinsko z roku 1899 k obč. zákonníku pro říši německou z r. 1896. Stačí tudíž v celku odkázati na právo francouzské.

Další stupeň ve směru zveřejnění vod značí zákon badenský¹⁰⁾ z r. 1899 resp. 1913. Tu jsou sice ve vlastnictví jak řeky splavné (ve vlastnictví státu), jež zákon zve veřejnými, tak

⁷⁾ Názor odchylný zastává nejnověji důvody značně přesvědčivými Ossig (Römisches Wasserrecht).

⁸⁾ Zeller: Das Gesetz über die Bäche und nicht ständig fließende Gewässer v. J. 1887, 1888.

⁹⁾ Huber: Wassergesetze für Elsass-Lothringen 1892, Jakob a Fecht: Das Wassergesetz für Elsass-Lothringen, Scherer: Das rheinische Recht.

¹⁰⁾ Schelcher: Das badische Wasserrecht 1902 (lit.), Schelcher a Wiener: Das badische Wasserrecht nach den Gesetzen v. J. 1899, 1913, 1913.

toky přirozené nesplavné (ve vlastnictví obce), jež zákon zve neveřejnými, ale nejde tu o vlastnictví soukromé, nýbrž vlastnictví veřejné práva francouzského, o němž zákon (§ 5.) stanoví, že nemůže býti soukromoprávním jednáním ani na jiné převedeno ani zatíženo.

Pokud se týče těchto neveřejných řek, jeví právo badenské tu zvláštnost, že právo k jich užívání přísluší nejen držitelům pozemků pobřežních, ale i zadnějších (An- und Hinterlieger), to jsou oni držitelé pozemků, pro něž dle jich polohy, povahy a účelu tok může býti využitkován; neužijí-li tito držitelé pozemků práva užívacího, přísluší obci, aby práva toho sama využila přímo, nebo propachtováním využitkování jeho přenesla na jiné. Podle zákona z roku 1876 příslušelo právo užívací jen pobřežníkům.

Umělé toky nesplavné prohlašuje sice zákon za vlastnictví těch, kdož nabyli ho právním jednáním či jinak, nelze-li však nabytí takového prokázat, platí o nich totéž, co o vodách neveřejných přirozených.

Užívací právo dle zákona příslušející jest ovšem jen omezeného obsahu vzhledem k souvislosti vod a práv osob jiných na témž toku, takže praktický práv vskutku cenných možno nabytí pouze povolením úředním (propůjčení, Verleihung); právo z koncesse nabyté jest ovšem dle zákona badenského veřejné; veřejnými jsou však i práva užívací majitelů pozemků pobřežních a zadnějších (An- und Hinterlieger): za veřejnoprávní pak prohlášena jsou i práva užívací, nabytá před platností zákona na základě titulu soukromoprávního, tedy práva do té doby soukromá. O této přeměně, již zákon badenský zavedl po vzoru zákona württemberského, a již přísluší obzvláštní význam pro otázku zveřejnění všech poměrů vodních bude bližší zmínka při líčení zák. württemberského.¹¹⁾

Konečně jest vytknouti, že zákon badenský právo z propůjčení vznikající neodvozuje ani z vlastnictví k toku, ani z práva regálního, jako to činí četná práva jiná, nýbrž z výsostné moci státu, v čemž vidíme nejsprávnější a pro příští řešení všech otázek práva vodního nejvhodnější základ právních konstrukcí, jimiž lze ujtí obtížím, vznikajícím jinak v rozeznávání mezi řekami veřejnými a soukromými, pokud se týče jednotné, důsledné úpravy všech poměrů vodních.

Nejdokonalejším typem zákona povahy veřejnoprávní jest zákon württemberský¹²⁾ z r. 1900. Nezná ani rozdílu mezi

¹¹⁾ O přeměně práv soukr. ve veřejná viz zeim. Fleiner: Über die Umbildung zivilrechtlicher Institute durch das öff. Recht, 1906, a Institutionen des deutschen Verwaltungsrechtes 4. 1919.

¹²⁾ Haller: Das württembergische Wassergesetz, Nieder: Wassergesetz für Württemberg 1902. Bierer: Das württembergische Wassergesetz v. J. 1900, 1902.

řekami splavnými a nesplavnými, nemluví o vlastnictví k vodám tekoucím ani o zvláštních užívacích právech pobřežníků, právě v čl. 1. prostě:

»Vody stále tekoucí v přirozeném neb umělém korytě, jež mají stálý odtok, jsou vodami veřejnými.

Veřejné vody jsou dle bližších ustanovení tohoto zákona ponechány obecnému užívání pod dozorem státní moci.

Nabytá práva jednotlivců na těchto vodách, ať zakládají se na právu veřejném či soukromém, zůstávají, pokud neustanovuje jinak čl. 7., jako užívací práva, náležející veřejnému právu ve smyslu tohoto zákona s nezměněným obsahem v platnosti.

Jich výkon podléhá předpisům tohoto zákona.«

V tomto znění čl. 1. obsoženo jest publicistické credo zákona württemberského, a mohli bychom říci credo těch, kdož zastávají veřejnost vod a poměrů vodních. Nikde, ani v zákonodárstvích německých ani v zákonodárstvích jiných princip veřejnosti vod není vysloven tak zřetelně a nekompromisně jako zde.

Doplnění tohoto čl. 1. obsahuje čl. 2., č. 1., jenž mluví o vodách ponechaných soukromému nakládání vlastníka pozemku (ani u těchto zákon nemluví přímo o vlastnictví) vyjímá z nich prameny, jež prýští ze země tak mocně, že jejich odtok tvoří ihned tok v korytu plynoucí, a čl. 7., dle něhož koryto tekoucích vod jako věci sloužící obecnému užívání, je nepřístupno soukromému vlastnictví (plně ve shodě se zásadou římského práva: non est possibile, ut alveus fluminis publici non sit publicus).

Z toho zná zákon pouze dvojí výminku: jednak že zůstává nedotčeno vlastnictví k půdě, které užito bylo ku zřízení umělého toku (nahrazení přirozeného toku umělým k tomu nestačí), jednak, pokud v den začátku platnosti zákona trvalo vlastnictví ke korytu, zůstává zachováno.

Nehledě k těmto dvěma výjimkám, jest tedy dle zákona würt. tok veřejný a to i s řečištěm, nepřístupný vlastnictví soukromému, jak jednotlivců (na př. pobřežníků), tak i samého státu (jak zřejmo z porad sboru zákonodárského, jež předcházely vydání zákona).

Užívacích práv zvláštních na řekách možno nabytí pouze propůjčením (Verleihung). Vedle toho třeba je schválení (Genehmigung) ku všem stavbám, resp. změnám jich.

Úplné zveřejnění poměrů vodoprávních ve Württembersku zřejmě jest zejména i z toho, že i ustanovení o náplavu (alluvio), strži (avulsio), ostrozech v řece vzniklých (insula in flumine nata) a opuštěném řečišti (alveus derelictus), tedy ustanovení, jež zahrnována jsou pod pojem t. zv. soukromého práva vodního katexochen, prostoupena jsou velmi silně prvky

veřejnoprávními z toho hlediska, že při uspořádání i těchto poměrů, rozhodným musí býti v první řadě zájem veřejný, zejména vliv těchto změn na poměry odtoku, říčních úprav, nebezpečí zátop a pod. a teprve v druhé řadě může běžeti o to, mohou-li tyto části řečiště připadnouti do soukromého vlastnictví jednotlivců, v jich držbu a užívání a komu má se jich dostati.

3. Zákonem třetího druhu jest zákon saský z r. 1909.¹³⁾ Přijetí jeho předcházel tuhý boj mezi přívrženci publicity práva vodního a mezi zastanci směru soukromoprávního. Osnova z r. 1905 spočívala zcela na principu veřejnoprávním, jenž opuštěn byl vládou teprve v posledním stadiu, aby přijetí zákona jinak nebylo znemožněno. Nynější znění zákona jest tedy kompromisem.

Zákon saský otázku t. zv. vlastnictví k vodám vědomě a úmyslně nechává stranou právě v § 1., že užívání a udržování tekoucích vod (v osnově z r. 1905 bylo: veřejných vod), podléhá dozoru státnímu dle předpisů tohoto zákona. Tekoucí vody ve smyslu tohoto zákona jsou všechny veřejné a soukromé vody, jež se v přirozeném neb umělém korytě stále pohybují. Práva soukromá, zejména práva užívací na tekoucích vodách nejsou dotčena předpisy tohoto zákona. Jejich výkon však podroben je obmezením jeho.

Podle tohoto rozdíl mezi toky veřejnými a soukromými, jak vytvořil se v Sasku do té doby právem psaným i nepsaným trvá, ale pro obor tohoto zákona nemá významu, zákon v dalším na rozdíl ten nijak nenavazuje, a má povahu zákona čistě správního, jak z prohlášení vlády během jednání je patrné. To jeví se v tom, že zákon pořádá právní poměr jednotlivců v nahládání s vodami tekoucími vůči celku (Gesamtheit) a státní moci jej zastupující, soukromý poměr jednotlivců mezi sebou pak jen, pokud nutno dáti ustanovení pro základ zákona. Ať má jednatel k vodě vlastnictví nebo jiné právo soukromé, výkon jich možný jest jen dle ustanovení zákona.

Důsledkem tohoto nazírání jest, že zákon o t. zv. právech pobřežníků (Anliegerrechte) se vůbec nezmiňuje, a že právo k užívání vody nabyté z povolení úředního, jež nazývá dovolením (Erlaubnis), proti propůjčení (Verleihung) konstruuje, jak zřejmo z motivů, ve smyslu známé nauky O. Mayera o dovolení (policejním) a zákazu s výhradou dovolení (Polizeiverbot mit Erlaubnisvorbehalt). V tom spatřují motivy veliký

¹³⁾ Leuthold: Sächsisches Wasserrecht (starší) 1892, Schelcher: Sächsisches Wasserrecht 1914, 1915 (lit.), Ferchtel: Sächs. Wassergesetz 1909, Georgi: Der sächs. Entwurf eines Wassergesetzes 1909, Kriche: Der Rechtsbegriff des öff. Wasserlaufes nach sächs. Recht (Sächs. Archiv für bürgerl. Recht u. Prozess, Bd. 5. 1895), Opitz: Das Recht der Gewässer nach sächs. Recht 1907.

rozdíl principiální od osnovy z r. 1905, jež prohlašovala vody za veřejný statek a tudíž také užívání zvláštní k němu činila závislým na propůjčení práva státem, kdežto tu prý nejde o právo propůjčené, nýbrž o právo vlastní. Zda-li toto nazírání jest tak zcela správné, a zda-li nebylo by možno propůjčení konstruovat i při stanovisku, jaké zaujímá zákon saský, pokud se týče právní povahy vod, o tom zde nelze se šířiti, a bude ponecháno zvláštnímu pojednání.

Toto zvláštní právo k užívání vod dle práva saského jest ovšem povahy veřejnoprávní.

II. Právo francouzské.¹⁴⁾

Na první pohled, zejména dle práva vodního, jak kodifikováno jest v code civil samém, právo francouzské neliší se od četných, zejména německých práv, dle nichž řeky splavné jsou veřejné a ve vlastnictví státu, nesplavné pak toky soukromé, a buď vlastnictvím neb aspoň předmětem soukromých uživacích práv pobřežníků. Při bližším pozorování však seznatelné jsou značné rozdíly.

Rozdíly ty mají kořeny v základním pojmu práva francouzského o t. zv. veřejném vlastnictví a veřejném statku (domain public), o němž tedy nutno zde krátce se zmíniti.

Nehledě k jiným zvláštnostem, jest tomuto veřejnému vlastnictví vlastní zvláštní ochrana, již se mu dostává vzhledem k veřejnému zájmu na jeho udržení a účelu. Zvláštními normami má vlastnictví toto chráněno býti proti všem činům, jež by mohly ohroziti dobrý chod veřejné služby, již veřejné vlastnictví má sloužiti (theorie francouzská o veřejné službě; service public). Ochranu tu vykonávají úřady správní a jin k ruce musí býti prostředky rychle a snadno použitelné a působivé.

Prostředky ty u jednotlivých druhů veřejného statku časem různě se vyvinuly dle potřeb jednotlivých těchto odvětví (silnice, kanály, břehy mořské, toky splavné), všeobecně však dle souhlasného celkem mínění právníků francouzských¹⁵⁾ platí pro všechny druhy veřejného vlastnictví tyto zásady:

1. vlastnictví to určeno je pro veřejnou službu (service public),
2. nepodléhá obmezením práva sousedského,

¹⁴⁾ Courcell et Dardart: Législation des eaux 1905, Picart: *Traité des eaux*, Boulet et Lessuyier: *Code des cours d'eau* 2, 1900, Rousset: *La législation sur le régime des eaux*, Hauriou: *Précis de droit administratif* 9, 1919, Moreau: *Droit administratif* 1909, Foignet: *Manuel élémentaire de droit administratif* 5, 1901, Berthélemy: *Traité de droit administratif* 1912, Jéze: *Das Verwaltungsrecht der französischen Republik* 1913, Proudhon: *Traité du domain public*.

¹⁵⁾ Jéze, Moreau, Hauriou.

3. všichni mohou býti účastni výhod veřejného vlastnictví, jež s sebou přináší určení věci pro veřejnost,

4. veřejným vlastnictvím nelze disponovati soukromoprávně,

5. veřejná správa, aby zachovala věci veřejné jich účelu, nemusí se dovolávati pomoci soudů,

6. zásahy do veřejného vlastnictví trestají se jako zvláštní přestupky (contraventions de la voirie).

Z těchto zásad plyne zejména, že na veřejném vlastnictví nelze nabýti ani vlastnictví neb jiných práv soukromých ani vydržením, ani jiným soukromoprávním způsobem nabývacím, pokud nebyly zvláštním aktem veřejné správy odňaty svému účelu, účelu veřejné služby, a že také koncese k jich užívání nemají povahy pevných, nezměnitelných práv, nýbrž jsou dle potřeb veřejné služby změnitelné, obmezené a odvolatelné, a to v zásadě bez náhrady.

Tato theorie veřejného vlastnictví jeví znatelné stopy jak už zmíněno v některých právech německých, zejména ovšem v těch, jichž území sousedí s Francií (Badensko, Alsas-Lotrinsko) a také v literatuře práva německého i rakouského (O. Mayer, Layer a jiní) těší se zvláštní pozornosti; zmíniti jest pro zajímavost již zde, že rakouská osnova zákona vodního z roku 1911 blížila se nazírání francouzskému o veřejném statku, ustanovením §u 3., dle něhož na vodách veřejných nelze zříditi ani vlastnictví, ani jiných soukromých práv.

Vodní právo nyní ve Francii platné obsaženo jest jednak v code civil z r. 1804, jednak v zákoně z 8./4. 1898, jenž vedle některých nových ustanovení rázu policejního jest jinak jen authentickým, legálním výkladem jistých ustanovení code civil do té doby sporných, zejména pokud se týče právní povahy toků nesplavných.

Pokud se týče historického vývoje, změna poměrů právních a hospodářských vyvolaná ve Francii zřízením feudálním, vedla k tomu, že toky splavné posléze považovány byly za vlastnictví (soukromoprávní) státu, nesplavné za vlastnictví lenních pánů, pozemkových vrchností.

Revoluce odstranila práva feudální, toky staly se věci veřejnou (res publicae), resp. res communes bez rozdílů toků splavných a nesplavných.

Dle nového zákonodárství Napoleonského byl však rozdíl ten zase zaveden a dle tohoto zákonodárství až do vydání zák. z 8./4. 1898 stav právní byl ten, že toky splavné byly státním (dependance du domain public), t. j. veřejným vlastnictvím dle práva francouzského, k řekám nesplavným pak příslušelo pobřežníkům užívání; jaký byl vlastně právní poměr těchto vod, bylo sporno a byl tu vyslovován čtverý názor:

- a) toky ty jsou státním statkem (dependance du domain public) a pobřežníkům přísluší právo užívání,
- b) toky, t. j. řečiště i voda jsou vlastnictvím pobřežníků,
- c) řečiště jest vlastnictvím pobřežníků, voda však věci ničí,
- d) obojí jest věci ničí, a slouží dle § 714. c. c. obecnému užívání.

V soudní praxi převládl názor, že řeky veřejné nejsou ve vlastnictví pobřežníků. Spor názorů rozřešen byl konečně zák. z 8./4. 1898, ovšem proti praxi dosud převládající, způsobem méně liberálním tak, že řečiště nesplavných toků je vlastnictvím pobřežníků, právo k užívání pak (droit d'user) přísluší pobřežníkům v mezích zákonem určených.

Obecným obmezením zákona jest povinnost, zachovati se dle předpisů reglementárních a dle ustanovení administrativních, jichž předmět v §u 8. zák. z 8./4. 1898 blíže jest uveden; mezi nimi je zejména ustanovení, že i pobřežník má potřebí schválení úředního (autorisation, § 11. zák.). Toto schválení, jest však u obou těchto druhů zcela rozdílného rázu: tam zakládá užívání dočasné, odvolatelné zásadně bez náhrady a podrobené poplatku (redevance), zde vyslovuje pouze, za jakých opatření a podmínek rázu policejně-technického může pobřežník vykonávati své vlastní právo užívání bez obmezení časového, nejsa ohrožován odvolatelností schválení, a když, tož za náhradu.

Za stoupajícího rozvoje vodního hospodářství, zejména využitkování vodních sil¹⁶⁾ tento stav vodního zákonodárství ukázal se krajně neuspokojivým.

Neboť na vodách veřejných podnikatelé vzhledem k zmiňené odvolatelnosti váhali vkládati kapitály do podniků, na vodách soukromých pak znemožněno bylo časem podnikání činností spekulantů (barreurs), kteří skupovali pruhy pobřežních pozemků na místech vhodných k využití vodních sil a prodávali je za přehnané ceny podnikatelům.

V době, počínající krátce po vydání zák. z r. 1898 vyskytla se tudíž celá řada návrhů na změnu zákonodárství, směřujících k tomu, aby odstraněny byly obtíže, jež stavěly se v cestu využití vodních sil z práv pobřežníků k řekám nesplavným a z odvolatelnosti užívání poskytovaného na vodách splavných.

Vedle pokusů o poskytnutí práva vyvlastňovacího (Guillain, Pierre Baudin, Dupuy), společného vydražení pobřežních pozemků (M. Michoud), sdružení pobřežníků (Hauriou-Ader), řízení vyzývací s pohrůžkou ztráty práva pobřežníků (Coignet), jež nedošly souhlasu veřejnosti, byly to posléze návrhy (Mougeot, Boudin a Millerand; Guillain, Ruan), jichž podstata

¹⁶⁾ Stein, Verwaltungslehre, nazývá Itálii domovem zavodňování, Německo odvodňování, Francii využití vodních sil.

ležela v zavedení řízení koncessního; jím dostalo by se podnikateli užívání buď neobmezeného, nebo sice časem obmezeného, ale ne, jako dosud, libovolně odvolatelného, při čemž činěn rozdíl mezi podniky obecně užitečnými (d'utilité publique) a jinými. Práva pobřežníků, pokud těmito skutečně vykonávána nebyla, nemohou býti překážkou provedení podniků, jimž i jinak dostává se práva k vyvlastnění pozemků pro podnik potřebných a k vyvlastnění vodních práv překážejících, méně významných. Obsah těchto návrhů směřuje k onomu rozvoji moderního práva vodního, jehož myšlenkou je, že využitkování vodních sil je otázkou celého hospodářství národního a jedním z nejdůležitějších úkolů státu, a že řešení úkolu toho v době přechodu od staletých forem systému individuálního do nových, dosud neznámých, aspoň prakticky nevyzkoušených forem systému kolektivního možno je bez ohrožení celého národního hospodářství jen ve formách, jež úměrný jsou této přechodné době. Vedle společností smíšených jest takovou formou koncesse, jež na dohlednou dobu stává se tímto svým významem ústředním pojmem práva vodního.

III. Š v ý c a r y.¹⁷⁾

Vedle nového zákonodárství některých států německých, bylo to zejména Švýcarsko, v němž myšlenka právě zmíněná poměrně záhy byla vzata v úvahu a uskutečněna.

Ve Švýcarsku všechny kantony resp. polokantony mají každý své vlastní vodní zákonodárství. Bylo možno v něm rozeznávati skupinu kantonů, jež měla zákonodárství ještě zcela primitivní, hovící hlavně jen potřebám zemědělství, případně i jen obyčejové, skupinu kantonů, jichž zákonodárství jest sice již obsáhlé a ve zvláštní jednotné zákony vodní shrnuté, ale novým poměrům již nevyhovující, a skupinu třetí, jež vypravená jest již moderními zákony vodními. K těm náleží zejména zák. kantonu Sv. Havel (St. Gallen) z r. 1893, Ticino (Tessin) z roku 1894, Ženeva z r. 1895, zejména však Curych z r. 1901, a Bern z r. 1907. Podle obsahu setkati lze se tu snad se všemi možnými konstrukcemi práv k vodám a se všemi prvky práva německého, francouzského a římského, vedle prvků práva domácího. V celku lze říci, že kantony západní opírají se o code civil, činíce rozdíl mezi toky veřejnými dle jich splavnosti, kantony

¹⁷⁾ Blass: Quellen- und Brunnenrecht nach dem schweiz. Zivilgesetzbuche 1910, Huber Eug.: Die Gestaltung der Wasserrechte im künftigen schweizerischen Recht (Zeitschrift für schweiz. Recht, Nr. 7, B. 19, str. 503 a násl.), Huber M.: Die Wasserrechte nach dem Entwurf des schweiz. Z.-G.-B. 1906, Pileghart: Grundzüge der Bundesgesetzgebung über die Ausnützung und Verwertung der Wasserkräfte 1907, Klöti: Die Neuordnung des Wasser- und Elektrizitätsrechtes in der Schweiz 1905, Geiser-Abbiht: Einführung der Wasserkräfte 1905, Jegher: Bericht über die Wasserverhältnisse der Schweiz 1894.

východní pak, jichž typem možno považovati zák. Curyšský, prohlašují za veřejné veškeré toky, pokud ohledně nich nedokáže se vlastnictví nebo jiné právo soukromé (princip podobný, jako v zemích býv. Rak., nehledě k splavnosti).

Tendence nového zákonodárství švýcarského je, aby v rozsahu pokud možno největším tekoucí vody byly prohlášeny veřejnými. Tak zák. kantonu Waadtského 1891 upravuje otázku právní povahy vod, pokud se týče veřejnosti, podobně, jako zák. württemberský z r. 1900.

Švýcarsy jsou zemí, v níž myšlenka úplného sestátnění vod (monopolisace v rukou státu) resp. vodních sil nejdříve stala se předmětem obsáhlé diskuse veřejné a dala podnět k tomu, že o tomto problému i v jiných zemích bylo uvažováno.

Popud k tomu zavedla jednak veliká roztržitost vodního zákonodárství ve Švýcařích, jednak pokrok ve využitkování vodních sil, vyvolaný rozřešením otázky přenášení energie z vody získané proudem elektrickým na velké vzdálenosti. Soustředění spádů vodních ve velikých dílech touto roztržitostí zákonodárství kantonálního stávalo se nemožným.

Snahy o monopolisaci, a to přenesením regálního, dle moderního vývoje správně řečeno výsostného práva kantonů k vodám na stát spolkový (Bund) vyvolány byly v r. 1891 spolkem Freiland a jich výsledkem byla jednak úprava jedné části vodního práva ve spolkovém švýc. zák. o právu občanském z r. 1907, jednak úprava využitkování vodních sil v zákoně spolkovém z 22./12. 1916.

Původně zamýšleno bylo v obč. zák. upravití obsáhlým způsobem celé právo vodní; upuštěno od toho na konec z příčin podobných, jako v Německu, hlavně proto, že převládlo přesvědčení o zvláštní povaze práva vodního jakožto materie, v níž živel soukromo-právní tak prolut je živlem veřejno-právním, že oddělení není možné, a vzhledem k celkové moderní tendenci, jež spěje směrem veřejno-právním, úprava v soukromo-právním zákoníku byla by nejen nevhodná, ale přímo nemožná. Rovněž vadily tu zřetele státoprávní téhož rázu jako v Německu: úprava poměrů veřejno-právních náležela nikoliv spolkovému státu, nýbrž jednotlivým státům, kantonům, takže i k tomu, čeho docíleno — totiž k vydání spolkového zákona o využití vodních sil —, bylo třeba nejprve hlasováním lidu změniti částečně ústavu z r. 1874. Stalo se tak r. 1908, kdy přijata změna článku 24. v tomto znění: »Využitkování vodních sil jest pod vrchním dozorem spolku.

Spolkové zákonodárství vydává všeobecné předpisy nutné k hájení veřejných zájmů a k zajištění účelného využití vodních sil. Při tom přihlížeti jest dle možnosti k plavbě. S touto výhradou úprava využití vodních sil přísluší kantonům... Ve všech dalších koncesích, jež uděleny budou po tom, co tento článek

nabude platnosti, jest učiniti výhradu pro příští zákonodárství spolkové».

Historie monopolisace vod resp. vodních sil ve Švýcarsku, jak vyličována jest v obsáhlé příslušné literatuře, důvody pro a proti uváděné, pro celý rozvoj vodního práva moderního jsou neobyčejně zajímavé a cenné, v obmezeném rámci této práce nelze však ani přibližně jimi se zabývatí a nutno spokojiti se zde zjištěním výsledku, tak jak se jeví dle zákona spolkového o využití vodních sil z 22./12. 1916.

Základní hledisko je tu, že státům (kantonům) přísluší dispoziční právo ohledně vod (Verfügungsrecht, t. j. regál v moderním smyslu, jakožto výsostné právo státu), spolek (Bund) má právo vrchního dozoru nad využitkováním vod a to jak veřejných, tak soukromých. Veřejnými vodami ve smyslu tohoto zákona jsou všechna jezera, řeky, potoky, kanály, na nichž není prokázáno soukromé vlastnictví a vody, jež jsou sice v soukromém vlastnictví, ale pokud se týče využití vodních sil, jsou kantony na roveň postaveny veřejným vodám.

Tomuto ustanovení přikládáme zvláštní důležitost. V něm vyjádřena jest byt neúplně myšlenka, že pro povahu vody jako veřejné není dle nynějších poměrů jako druhdy rozhodující splavnost její, nýbrž i jiné účely, jimž sloužiti má, resp. zřetely, jako zamezení povodní, jimž nutno vyhovovati péčí moci veřejné.

Za dnešních poměrů vedle zřetele udržování a úpravy vod jest to hlavně využití vodních sil, jež má takový význam pro stát a lidstvo, že každá voda vhodná k tomuto využití má býti pokládána za veřejnou. A takovými vodami jsou nejen vody splavné, nýbrž také, ba ještě větší měrou vzhledem k značnějším svým spádům řeky nesplavné i potoky, případně i zřídla takovou silou prýstící, že tvoří ihned tok ve stálém korytě plynoucí a obsahující v sobě značnou hnací sílu (čl. 2., č. 1. zák. würt. z r. 1900).

Ovšem není v zák. švýc. myšlenka tato ještě tak bezvýhradně vyslovena, jako ve zmíněném zák. würtemburském, shledáváme tu jakýsi krok do půl cesty a rozštěpení v ten smysl, že vody tu uváděné jsou veřejnými jen ve smyslu tohoto zákona, t. j. pokud se týče využití vodních sil, kdežto jinak pro ně platí obecná ustanovení zákonů vodních a jsou tedy v jiných směrech případně považovány právně za vody soukromé.

Myšlenkou tou ovládnány byly částečně již uváděné francouzské pokusy zákonodárné, uskutečněna jest v zák. bernském z r. 1907 a v zákonodárství italském, jak bude dále zmíněno.

Ale již tento krok do předu jest krokem neobyčejně významným. Při tom jest i to pozoruhodné, že zákon ponechává bez povšimnutí otázku, zda-li tyto vody, pokud nejsou ovšem

dle připuštěné výhrady ve vlastnictví soukromém, jsou ve vlastnictví jiných a některých subjektů právních. Není tu zejména vysloveno, že by byly ve vlastnictví spolku, státu, obce atd., a že by tudíž disposiční právo kantonů neb jiných korporací veřejno-právních bylo v nutné spojitosti s tímto vlastnictvím.

To jest druhá okolnost, jež pro rozvoj moderního práva vodního a pro otázku právní konstrukce práv k vodám má neobyčejný význam. Nedbání této otázky vlastnictví k vodám má za následek, že jest možno při úpravě poměrů vodních veřejnou mocí vycházeti z jednotného stanoviska ohledně všech vod, při nejmenším všech vod tekoucích bez rozdílu soukromé a veřejné povahy jejich a že zejména také propůjčení práva ku zvláštnímu užívání (koncesse, Verleihung) může konstruováno a upraveno býti způsobem jednotným a důsledným pro všechny případy. Odpadne tu zejména rozlišování aktu povolovacího na akt konstitutivní a deklaratorní, na akt právo zakládající a akt významu jen policejního, a různění práva nabytého na právo veřejné či soukromé povahy dle různé povahy vod, na nichž bylo nabyto.

Bude tu akt, jenž ve všech případech bude se moci považovati za akt právotvorný a právo z něho vznikající za právo veřejné, o němž rozhodovati přísluší úřadům a soudům správním.

Že zákon švýcarský z r. 1916 nedospěl až k tomuto konečnému důsledku stanoviska jím zaujatého a dává rozhodovati o sporech vodoprávních jak mezi jednotlivými oprávněnci, tak mezi koncesionářem a povolujícím úřadem soudům, vysvětlitelno jest historickou souvislostí, souvislostí prací zákonodárných ohledně zák. z r. 1916 s pracemi zákonodárnými ohledně občanského zákoníka, kdež zamýšleno bylo práva užívací k vodám z koncesse nabytá definovati přímo jako práva soukromá, a v neposlední řadě nevyvinutým zřízením správním ve Švýcarsku, zejména nedostatkem správního soudnictví.

Úprava však, jaké co do obsahu dostalo se v tomto zákoně podobně jako v zákoně bernském z r. 1907 instituci vodní koncesse, jest vzorem toho, čeho bylo by si přáteli pro dobu, jež hledí vyjít vstříc novým ideálům, aniž by příkrým způsobem ničiti chtěla jedním rázem výsledky vývoje právního dlouhých století.

Setkáváme se tu již s uskutečněním všech těch postulátů, jež nová literatura vodoprávní klade na zákonodárství vodní, aby zájem celku uveden byl v soulad se zájmy jednotlivců, aby vyhověno bylo všem velkým potřebám veřejným a při tom přece podnikání soukromé, bez něhož státy patrně ještě dlouho se neobejdou, bylo umožněno.

Toho všeho dociluje švýc. zákon vhodnou úpravou práva koncesního. Kdežto v právu francouzském ještě koncesse, mí-

níne koncessi děl na vodách splavných, veřejných (domain public, statek veřejný, nezczizitelný a nezatížitelný) jest zásadně odvolatelná bez náhrady, takže o nějakém právu podnikatelově ztěží možno tu mluvit, zák. švýc. (§ 43. zák. z r. 1916, § 10. zák. bern. z r. 1907) zjednává koncessionáři právo, zásadně sice časem obmezené (§ 58. zák. z r. 1916 80 let, zák. bernský z roku 1907 50 let), ale právo, jemž zaručena jest ochrana soudní a jež (čl. 59. zák. z r. 1916) může jako samostatné a trvalé právo zapsáno býti do pozemkové knihy.

Tím vyhověno zájmu soukromému, aby podnikatel soukromý mohl podle přesného výpočtu výhod a břemen jemu vyplývajících z udělení koncesse na určitý čas, se rozhodnouti pro provedení zamýšleného podniku bez obav, že by výpočty jeho kteroukoliv chvíli mohli býti zvráceny.

Zájmu veřejnému pak sloužiti mají četná ustanovení o tom, k jakým zájmům přihlížeti jest při udělování koncesse, jaké zřetely mají rozhodovati pro volbu mezi několika uchazeči, o přednosti svazků veřejnoprávních při udělení koncesse, o tom, možno-li koncessi získanou volně dále převáděti, o tom, že dílo ve stanovené lhůtě musí býti uskutečněno a pak nepřetržitě provozováno, o podmínkách provozovacích, jež se ukládají koncessionáři pro dobu provozování vodního díla i pro dobu jeho zániku, o obmezeních přechodných neb trvalých, o poplatcích za povolení, o výkupu díla státem a o spadnutí jeho na stát po uplynutí doby koncessní.

Podrobnosti oběma zmíněnými zákony ve všech těchto směrech ustanovované jsou vesměs způsobilé, aby intendovanému zájmu účelně vyhovovaly.

Odvolatelnost práva stanovena býti může buď jen výslovnou výhradou již v koncessi, nebo nastává zcela výmínečně v případech zákonem přesně vypočítaných a obmezených na nejnnutnější potřebu veřejného zájmu. (§ 43. zák. z r. 1916, § 33. zák. cur. z r. 1901.)

IV. Itálie.

V Itálii¹⁸⁾, ač právo občanské (codice civile z 25./6. 1865) a veřejné zřízení jest původu francouzského, vývoj práva vodního bral se směrem podobným, jako ve Švýcarsku. Právo vodní kodifikováno jest jednak v zákonníku občanském, jednak v zák. o veřejných pracích z 20./3. 1865 a pozdějších jeho doplňcích.

Neznám je především právu italskému rozdíl mezi řekami

¹⁸⁾ Giansana: Trattato delle acque 1879, Dionisotti: Delle servitù delle acque 1873, Foschini: Il regime delle acque di Giacomo Giovanelli 1878, Pacelli: Le aque pubbliche e i diritti dello stato e dei privati 1899, Romagnosi: Delle ragioni civili delle acque 1868, Tiepolo: Le acque pubbliche 1899, Mazza: Dei diritti sulle acque 1913, učebnice práva správního od Romana, Salandry, Meucciho, Presuttiho.

splavnými a nesplavnými. Občanský zák. prohlašuje vodami veřejnými řeky a stálé potoky, čítaje je k veřejnému statku (*demmanio publico*). Zákon o veřejných pracích podrobuje však veřejné správě vůbec jezera, řeky, stále tekoucí potoky, státní kanály, přirozené a umělé toky a příkopy. Jest tu tedy nesouhlas mezi obč. zák. a zák. o veřejných pracích, jež vysvětlili bychom podobným způsobem jako u švýc. zák. spolkového z r. 1916, totiž, že zákon o veřejných pracích jest zákon správní, jenž o rozdíl vod soukromých a veřejných a o vlastnictví k vodám se nestará, ponechávaje rozlišování dotyčné občanskému zákonu. Pro účely, jimž sloužiti má zákon o veřejných pracích, jsou veřejnými všechny vody, jež on vypočítává; jsou to zejména všechny vody, jež hodí se k využití děly (závody) motorickými. Kommentátor práva vodního Pacelli již v r. 1899 vystihuje myšlenku, že dle tehdejších poměrů italských (to bylo jednak v době, kdy na výstavě frankfurtské v r. 1891 proveden byl důkaz o přenesitelnosti energie z vody získané na velké vzdálenosti pomocí elektrického proudu, jednak v době, kdy neobyčejného rozšíření dosáhly již v Itálii velké podniky povodňovací), že nejen splavnost, ale i způsobilost vod k účelům veřejným, v Itálii tedy způsobilost k zavodňování a k využití díly motorickými, tvoří kritérium pro otázku veřejnosti vod, a také z motivů zák. o veřejných pracích z r. 1865 jest velmi patrné, že takové zřetely rozhodovaly pro pojem veřejnosti vod dle tohoto zákona. Praví se tu, že u vod těchto běží o důležité obecné zájmy ochrany a dohledu státního, protože od způsobu, jak se s vodami nakládá, závisí blahobyt všeho obyvatelstva, bohatství a štěstí země, takže zájmy ty nemohou býti vydány libovůli jednotlivce.

Celé pak následující doplňovací zákonodárství italské, totiž zák. z 10./8. 1884, zák. z 2./2. 1888, zák. 29./3. 1903 obírá se hlavně otázkou, jak věnovati vody co nejvíce účelům veřejným, a otázkou koncessní. Zejména zák. z r. 1903, tak zv. zákon municipalisační, jenž celé kategorie veřejného podnikání (jako opatřování vody, osvětlování, dodávání energie, pouliční dráhy, telefonní podniky) vyhrazuje především obcím a tak má již hodně ráz zákona vstupujícího již na dráhu kolektivismu, a pozdější osnova zákona z r. 1900 ku změně zák. z r. 1884, jež ovšem zákonem se nestala, nesla se již řejmě duchem socialisačním. Rozhodovaly tu namnoze i zřetely fiskální, takže v Itálii více ještě, než ve Francii již od let k slovu se hlásil směr, jehož přívrženci ve Francii označováni byli názvem »etatistů« (*les etatistes*). Podstata jeho záleží v tom, že při udělování koncessí vyhrazována jest svazkům veřejno-právním přednost, jednak ukládána podnikům soukromým povinnost k bezplatnému nebo jen mírně honorovanému obstarávání veřejných účelů (osvětlování, dodávání síly, dodávání vody pro vodovody o-

becní), jednak že ukládá se jim placení t. zv. vodní činže, konečně sem patří i předpisy o zpětvzetí, výkupu a spadlosti koncesse. Velikou úlohu v tomto zákonodárství vodním v Itálii měla i vzhledem k úplnému nedostatku uhlí potřeba vodních sil pro účely státních drah, pro něž záhy na úkor podnikání soukromého vhodné trati vodní byly rezervovány.

Konečně tomuto zákonodárství přímo tanul na mysli účel potlačení honby po koncessích, jaká rozmohla se v Itálii zejména po vydání zák. z r. 1884; konečný návrh z r. 1907 (návrh zákona o odvádění vody) jest jen shrnutím a vyslovením všech těchto tendencí.

Obsah návrhu toho, pokud se zejména koncese týká, jest velmi podobný zmiňovaným zákonům švýcarským, jsou tu však i četné náměty nové, z nichž zejména bylo by zmíniti jednak komisi resp. vrchní úřad pro vodní spory o koncesse, tedy jakýsi správní soud pro tyto věci, jenž fungoval by vedle pravidelného nejvyššího soudu správního, instituce téhož rázu jako francouzský conseil d'état, jednak komisi ustanovenou k doзору nad udělováním koncessí a rezervováním vodních sil.

Zvláštní ráz italského nového zákonodárství jeví se i v tom, že ve všech záležitostech koncessních důležité spolupůsobení přísluší ministru financí.

V. Území býv. Rakousko-Uherska.

V území býv. Rakouska právní vývoj nelišil se hrubě od poměrů, jak se vyvinuly v Německu. I tu vedle zdrojů práva domácího v zemích českých a rakouských bylo to právo římské, jež právu vodnímu dávalo směr a jistého rozšíření v jižních Tyrolích došlo i právo francouzské. Práva regální a práva pozemkových vrchností vykonala i zde svůj vliv.

Až do začátku 19. stol. právo vodní obsaženo bylo po různu v zemských zřízeních, v řádech plavebních, lučních a mlýnských. Začátkem 19. stol. část práva vodního, totiž t. zv. soukromé právo vodní (náplav, strž, ostrovy, opuštěné řečiště, služebnosti vodní), octlo se v obč. zák. z r. 1811; mimo obč. zák. pak jen jednotlivé stránky práva vodního upraveny byly v úzkých, speciálních zákonech, z nichž zvláštní zmínky zasluhují mlýnský řád z r. 1814, normál pro vodní stavby z r. 1830, organická ustanovení o státní stavební službě z r. 1860, vedle řádů plavebních a říčních, jež vydány byly zejména dle výsledků kongressu Vídeňského z r. 1815 a míru Pařížského z r. 1856.

Podle těchto pramenů právních a předběžných prací k obč. zák. byly vodami veřejnými řeky splavné; pokud se toků nesplavných týče, theorie právní té doby vycházela výhradně z práva soukromého; praxe spíše již měla tendenci veřejno-právní, jež jevila se zejména v tom, že zvláštní užívání vod úřadem politickým mohlo povoleno býti komukoliv — ne tedy pouze pobřežníkům — bez ohledu na právní povahu vody.

rů, zejména s hlediska využití vodních sil, nejdůležitější část našich vod, jsou a nejsou vodami veřejnými, protože se pravidelně až do vyčerpání všech možných instancí správních a soudních neví, jakými vlastně jsou, a snad bylo by bývalo menším zlem, kdyby se byl zákon otevřeně přiklonil ke stanovisku zák. bavor., z něhož vycházel, když se od něho úplně odkloniti nechtěl.

Nejistota kompetenční, jež tím způsobena, a jež má dosud za následek spory leta trvající, jest příliš těžkou pokoutou nerozhodnosti.

Stejně neblahým následkem jejím jest i dvojná podoba vodních práv, jednak z dřívějších dob trvajících, jednak z povolení úředního nově vznikajících. Ona jsou dle dřívějšího vývoje a nazírání právního povahy soukromoprávní, práva nově vznikající pak buď soukromoprávní nebo veřejnoprávní dle toho, týkají-li se vod splavných či nesplavných a u těchto, prokáže-li se titul práva soukromého či ne (theorie aktu konstitutivního a deklaratorního Pražákem a po něm řadou jiných zastávaná a jen ojediněle potíraná). To vede k tomu, že výž právní poměr pouhou nahodilostí, zda-li t. zv. důkaz vlastnictví se lépe nebo méně dobře podaří, pokládá se za soukromý nebo za veřejný a z toho vyvozují se důsledky, jež plynou z uznávané dříve duplicity práva.

Jak nesnáším těmto uniká právo württemberské, jež přijalo důsledně a bezvýhradně stanovisko jednotné, veřejnoprávní, bylo již zmíněno a obmezení sporů kompetenčních bylo jedním z účelů, jehož tam skutečně dosaženo bylo.

Než zákonodárství vodnímu činěna byla další výtká, jež v posledních dvaceti letech dala právě podnět k četným pokusům reformním a již bylo se shora již dotknuto, totiž výtká jednostrannosti. Industrie bývalého státu již od let 90tých minulého století trpce stěžovala si na odstrčení, jež jí stihlo v zákoně vodním a nelze říci, že by výtká byla bez důvodu.

Nepříznivé následky této vady jevíly se čím dále tím více od té doby, kdy uskutečněním převádění síly z vody získané na velké vzdálenosti, umožněna byla industrialisace i nejudlehlejších krajů a využití i nejmenších toků nejen pro průmyslové, ale vůbec pro hospodářské a kulturní účely lidstva.

Úprava práva vodního, provedená v r. 1869—1873 jen se zřetelem na místní, namnoze zemědělské poměry, ukázala se velikou překážkou moderních způsobů využití vod, jež děje se v podnicích velikého rozsahu a vyžaduje zabránění vod a jejich sil na dlouhých tratích, a pokud možno neodvislost od četných drobných práv na vodách těch vykonávaných a dokonce již neodvislost od práv pouze tvrzených, de facto nevykonávaných.

Běží tu o víc, než o pouhé zájmy průmyslu, běží o blahobyt státu a jeho obyvatelstva a hledíme-li k hrozícímu úbytku

uhlí, snad vůbec o trvání celé kultury lidské, ne-li dokonce o fyzickou existenci lidstva, tedy o zájmy, jimž zájmy jednotlivců a zájmy jednotlivých výrobních tříd musejí se podřídit.

Reformní pokusy, s nimiž u nás začato před 20ti lety, nesou se tímž směrem, jako ve státech, kde k provedení jich různým způsobem již došlo. Od stavu nynějšího až k sestátnění, monopolisaci, socialisaci vod, jest možna celá stupnice a lze míti za to, že i u nás, jako jinde, volena bude forma přechodní, jež by značila, pokud možno, nebolestné rozloučení s minulostí a byla zároveň na ten čas postačující anticipací budoucnosti.

I u nás, podobně jako na př. ve Švýcarsku a v Itálii, mluvilo se o monopolisaci, postátnění, resp. pozemštění vod nebo municipalisaci jednotlivých vodních děl a způsobů využití vod, na konec však v připravené již osnově novely zák. vodního¹⁹⁾, resp. osnov zákonů vodních z let 1911—1918, zůstaly jen malé zbytky z myšlenky monopolisace v podobě přednostních práv a výhrad pro stát a jiné svazky veřejnoprávní při udílení koncesse²⁰⁾.

Právo výkupu z této osnovy úplně vypadlo, právo spadlosti objevuje se tu ve formě velmi nedokonalé jako pouhé časové obmezení koncesse.

V právním základu poměrů vod byl sice učiněn jakýsi pokus směrem k zveřejnění jich, to však více způsobem nepřímým v kapitole o řízení ve věcech vodních, než na místě, jež pro tuto otázku bylo bý sedes materiae, totiž v čele zákona a oddílu, jenž pojednává o právní povaze vod a pokud souditi lze z vysvětlivek k osnově zákona a z poznámek interpreta a spolutvůrce osnovy, nebylo to ani úmyslem osnovy. Praví se tu, že osnova zůstává, pokud se týče ustanovení o právní povaze vod, na půdě dosavadního práva s výjimkou řu 3a (podzemní vody) a že nebyla zamýšlena změna platných vodních zákonů v jejich hlavních základech, nýbrž jen doplnění a zlepšení dle požadavků doby, totiž jednak zaručení právní bezpečnosti pro práva individuální, jednak nejlepší, pokud možno, využitkování vod a jejich sil. Ač i těchto účelů a změn na dosavadním právu z tohoto hlediska předsevzatých podceňovati nelze, nutno říci, že osnova vyhnula se přímé cestě, po níž bylo možno dojíti všeobecného zlepšení poměrů, pokud se týče nakládání s vodami a využití jich a dala se cestami bočními a oklikami, po

¹⁹⁾ Jičínský: Wasserrecht 1870, Payer: Das österr. Wasserrecht 3. 1898, Randa: Das österr. Wasserrecht 3. 1891, Seidler: Die Reform des österr. Wasserrechtes 1900, Fischel: Zur Reform des Wasserrechtes 1915, Alter: Wasserrechtsgesetze (osnova z r. 1911) 1913, Pražák: Wasserrechtliche Kompetenzfragen 1892, Mayerhoffer-Pace: Handbuch für den politischen Administrativdienst V. 1901. Četné články v časopisech již z předu uvedených.

²⁰⁾ Alter: Wasserrechte 1913.

nichž ovšem tu a tam docíleno zlepšení, ale v celku setrváno při stavu dosavadním, neuspokojivém.

Jako důvod uvádí se tu podobně jako na př. v motivech nového zák. bavorského a saského, obava před velikostí odškodnění dosavadních práv soukromých, kdyby se jich mělo býti dotčeno; ale důvod tento, jak ukazuje příkl. württemberský, vhodným způsobem dá se přemoci a daly by se najíti snad i jiné způsoby, jimiž důvod ten pozbyl by své strašidelnosti. Spíše možno hledati pravou příčinu v tom, že tehdejší mocné vlivy i mimoústavní, postavily se na odpor zásadnímu zveřejnění vod a kladly i v jednotlivostech překážky, kdekoliv šlo o sebe menší krok do předu v tomto směru.

Změny, jež osnova v odstavci o právních poměrech vod předsevzala, záležejí hlavně v tom, že odstraněn rozdíl mezi řekami splavnými (řečeno tak zkráceně) a nesplavnými; v uginárním (geschaffen werden) nabýti ani práv vlastnických rejného statku a že na vodách veřejných nelze způsobem originálním (geschaffen werden) nabýti ani práv vlastnických ani jiných práv soukromých.

Ale původ všeho zla, výhrada o přípustném důkazu soukromé povahy vod zásadně veřejných zůstává a s ní všechny nesnáze dosavadní.

Ač osnova i jinak snaží se setřítí rozdíl mezi vodami veřejnými a soukromými, na př. shrnutím ustanovení o obecném užívání (§ 9.) a zvláštním užívání (§ 10.) v jednom paragrafu, a ač většina ustanovení osnovy vztahuje se na oba druhy vod, jde z jiných ustanovení jejích na jevo, že rozdíl ten s důležitými právními důsledky trvá dále (viz zejména §§ 19, 24, 28. osn.) a z vysvětlivek osnovy je patrné, že také lišení úředního povolení na akt konstitutivní a deklaratorní, podle druhu vody, již se týče, nadále má trvati a s ním i rozdíl práva z koncesse nabytého jako práva veřejného nebo soukromého, ač věcně obsah práva v obou případech je stejný. Má tedy otázka veřejné a soukromé povahy vod a práv na nich býti i nadále překážkou úspěšného hospodářství vodního a zdrojem nekoječných sporů kompetenčních, ač osnova, zaměnívši v čl. III. uvozovacího zákona dosavadní znění §u 102. č. z. v. o zachování užívacích a jiných »soukromých práv k vodám«, ať vědomky či nevědomky, nalomila dosavadní názor zákona o bezvýhradně soukromé povaze užívacích práv, vzniklých za dřívějších právních poměrů.

Rozdíl tento jest zejména i nadále překážkou jednotného a důsledného vybudování koncesního práva, jak pokud se týče vzniku a výkonu, tak pokud se týče zániku (viz §§ 24., 28. osn.) práv vznikajících z povolení úředního.

K odstranění překážek, jež vadí využití vod v obecném zájmu, bylo by zpravidla i nadále třeba zdoluhavého vyjedná-

vání s dosavadními vlastníky vod nebo řízení expropriačního se všemi obtížemi, náklady, chikanami dosavadních oprávněnců, protože ani donucovací práva osnovou nově zaváděná (zejm. §§ 50., 53.) nebudou pro všechny případy postačujícím a spolehlivým prostředkem.

V tom směru dvojník vodního práva bývalých zemí rakouských, zákon uherský, může se honositi značnými přednostmi.

Zákonu uherskému (čl. XXIII. z r. 1885) neznámý jest především, pokud jde o právní povahu vod, rozdíl mezi vodami splavnými a nesplavnými, ale také formálního rozdílu vod veřejných a soukromých zákon tento nezná, mluvě pouze o vodách, jež podléhají dispozici majitele pozemku (vody na pozemku uzavřené) a vodách ostatních, jež podléhají dispozici úřední²¹⁾. —

Nezabývá se také nikterak otázkou vlastnictví k vodám a jest tedy dle uherského práva stav podobný, jako na př. dle saského zák. z r. 1909. Pokud se týče vlastnictví k břehům a ku korytu, praví sice zákon, že jest obojí ve vlastnictví pobřežníků, ale nečiní z toho žádných důsledků pro právní povahu vod, zejména toků jako pojmových právních celků. Naopak ustanovuje § 6., že vlastník břehu a koryta smí vykonávati své vlastnictví jen bez újmy cizího užívání vody a s šetřením policejních předpisů, dále pak § 65., že jsou držitelé břehů a koryta povinni bez náhrady dovoliti, aby všeliká vodní díla byla zřízena v korytě a upevněna do břehů a při stavbách úpravních aby hmot získaných podnikatelem, bylo bez náhrady použito. Také pokud se týče t. zv. soukromého práva vodního, stanovena jsou důležitá omezení ve veřejném zájmu.

Okruh vod veřejných, totiž dle uherského zákona těch, jež podléhají dispozici úřední, jest daleko větší než u nás; spadají sem všechny vody, vyjma vody na pozemku uzavřené v nejužším smyslu (totiž prameny a odtoky jejich, pokud neopustily meze pozemku, na němž vyvěrají). Ale potřebí jest úředního povolení i u těchto vod k pracím pro jich užívání neb úpravu, byl-li by odtok jimi tak změněn, že by zájmy jiných mohly býti dotčeny.

Srovnáme-li s tím, že uherský zákon nemá podobného ustanovení jako č. v. z., že totiž právní povaha vod má se posuzovati dle obč. zák. (§ 1. č. v. z.) a že dosavadní držba se chrání (§ 3. č. v. z.), že práva k užívání vod a jiná vod se týkající práva soukromá, nabytá dle dřívějších zákonů, zůstávají nedotčena, naopak že ustanovuje § 1. zřetelně, že ustanovení

²¹⁾ Kovácsy a Kvassay: XXIII. Gesetzartikel v. J. 1885 über das Wasserrecht. Márkus: Ungarisches Verwaltungsrecht 1912. Ferdinandy: Ungarn 1909.

obě. zák. může býti na soukromoprávní poměry ve vodním právu upravené použito jen potud, pokud to ustanoveními jeho není vyloučeno, jest zřejmo, že právu soukromému vymezeno jest jen úzké pole a že zásadně úprava poměrů vodních děje se způsobem veřejnoprávním. Má tedy zákon uherský, podobně jako na př. zákon saský z r. 1909, vysloveně povahu zákona správního, jak zřejmo nejen z těchto ustanovení základních, ale i dalších pak četných ustanovení speciálních. Tím také obtíže kompetenční nemohou býti dle uherského zákona tak značné jako u nás. —

Lze tedy v celku říci, že uherský zákon, zejména po doplnění novellou z r. 1913 (článek XVIII.), požadavkům novodobého hospodářství vodního daleko více vychází vstříc, než zákon náš a případně i než novella z r. 1911.

Stačí tu na př. uvést, že obmezuje koncesse bez rozdílu na dobu nejdéle padesáti let a tak již v r. 1885 dosahuje výsledku, k němuž my teprve směřujeme novellou.

V ý s l e d k y .

Vykonaný právě přehled středoevropského zákonodárství vodního v období posledního století, umožňuje nám revisi výsledků ve směru časovém a místním.

Můžeme opakovati jen to, co řečeno již úvodem, že běží o neskončené dosud úporné zápolení dvou zásad v posuzování a úpravě poměrů vodoprávních, zásady publicity a zásady propriety. Vycházejíce z doby koncem 18. století, shledáváme v poměrech práva vodního všude obraz neobyčejné nejistoty, rozháranosti a roztržičnosti. Z mnoha příčin, jež tu spolupůsobily, těžko říci, která byla příčinou hlavní a můžeme jen pronéstí úsudek, že to byly především příčiny tři: jednak přenášení římského pojmu vlastnictví na poměry vod tekoucích, jednak dělení vod dle kriteria tohoto vlastnictví, jednak přenášení nazírání právního, jak se utvořilo o právních poměrech vod v dobách dřívějších na poměry dob pozdějších s přehlížením změn, jež zatím nastaly ve skutečném životě hospodářském, politickém, právním, sociálním a kulturním, případně i s přehlížením různosti geografických. Co tím míníme, vysvitne z dalšího.

Římské právo dělilo vody na veřejné a soukromé dle toho, zda-li tekly po celý rok (*flumina perennia*) či šlo-li o vody nestálé, bystřiny horské, jichž koryto pravidelně po největší část roku je suché a jen v čas tání nebo v čas velkých dešťů vodou, a to pravidelně škodlivou, bývá naplněno (*flumina torrentia*).

Toto dělení u Římanů mělo svůj dobrý smysl. Itálie, vystavená po největší část roku horkým paprskům slunečním, neoplývající lesy a neoplývající velkými řekami, viděla zvláštní důležitost vod pro svůj celý státní a hospodářský život v jejich

nahraditelné ceně pro zemědělství. V Itálii tuto cenu měla každá sebe menší tekoucí voda, jen když tekla v pravidelném korytě stálým proudem po celý rok. Tu tedy, nehledě k plavbě, jež u Římanů měla značný význam, takže se jí v pramenech právních opětně zvláštní zmínky dostává, výhradně zemědělský význam vod tekoucích padá na váhu a z toho důvodu právo římské označilo je veřejnými pro tuto jejich důležitost pro všecken veřejný život tehdejší Itálie.

Docela jiné poměry byly ve střední Evropě. Země střední Evropy, ležící již více na sever, netrpěly nikdy nedostatkem vláhy, majíce dostatek lesů a hojnost řek velkých i malých, potoků, jež tvoří všude husté sítě vodní. Tu bylo mnohdy možno mluvit přímo o nadbytku vlhkosti a snahy hospodářské nesly se v mnohých krajích přímo k odvodnění jich. Půda namnoze sama sebou byla velmi úrodná, takže tu vody tekoucí ani z daleka nemohly míti pro zemědělství toho významu, jako v Itálii pro Římany.

Bylo-li tedy právní nazírání Římanů o dělení vod přenášeno prostě na poměry ve střední Evropě, bylo to nedorozumění, jež v souvislosti s druhým nedorozuměním, totiž o možnosti vlastnictví k vodám, způsobilo v poměrech vodoprávních zmatek, v němž těžko bylo se vyznati a z něhož těžko bylo pak vypváznouti. — Právo římské rozumělo vlastnictví úplnou právní moc nad věcí hmotnou. — V Německu a v zemích sousedních, kde vody měly původně povahu občinskou, jsouce společným, co do užívání, statkem všech obyvatel neb aspoň všech držitelů pozemků jistého obvodu místního, časem vyvinula se zvláštní práva jednotlivců, zejména pobřežníků k užívání vod, zvláštní práva užívací vyvinula se dále vývojem poměrů lenních a poměrů pozemkových vrchností jako práva regání králů a zeměpánů a jako práva pozemkových vrchností.

Ve všech těchto směrech šlo původně o užívání vod jen v jednotlivých směrech; německé právo mluvilo tu o tom, že to, které užívání vody, resp. voda sama, pokud se týkalo určitého užívání, resp. brání určitých užitků, jest vlastní (eigen) užívateli. To byl pojem vlastnictví v německém právu, jenž recepí římského práva, jednak nevědomky, jednak vědomě zatlačen byl a nahrazen pojmem vlastnictví římského. Byli to zejména zeměpánové a jich právníci, kteří horlivě se starali o zavedení práva římského, protože jim poskytovalo svými názory o moci panovnické a svými názory o vlastnictví, vítaný prostředek k rozšíření moci nad osobami i nad věcmi. Zejména t. zv. regalita, na určitých věcech přeměňována byla znenáhla ve vlastnictví římské.

To bylo druhé nedorozumění, jež pro správné právní posuzování poměrů vod, označiti bychom mohli přímo osudným.

a jež právě v době, z níž vycházíme, dosáhlo vrcholu a vedlo k tomu, že vody tekoucí malé i velké i největší, splavné, byly pokládány proti své přirozené povaze právě tak za předmět vlastnictví, jako každá jiná věc hmotná, prostorně obmezená.

Vedlo by daleko, zabývatí se důvody, jež uváděny byly pro a proti, pokud se týče možnosti vlastnictví u vod tekoucích. Literatura vodní, jen této otázky se týkající, je sama velmi obsáhlá a nelze přehlédnouti, že snášeny byly důvody pro možnost vlastnictví k vodám tekoucím i právníky nejzvučnějšího jména a že mnohé okolnosti, jež v dřívějších dobách mohly býti s úspěchem uváděny proti vlastnictví k vodám, jako na příklad nemožnost ovládnutí jich, pokroky technickými pozbyly přesvědčivosti, v celku však obhájců t. zv. vlastnictví k vodám ubývá; souvisí to s tím, že čím dále, tím více přichází se k poznání, že otázka t. zv. vlastnictví k vodám vůbec, není vhodným kritériem pro rozlišování právních poměrů vod a k dělení jich na veřejné a soukromé, nýbrž že kritérium takové, vždy jen relativně platné, možno hledati jednak v poměru vod k potřebám lidským, v jejich větší nebo menší nezbytnosti, jednak v jejich přirozené povaze, kterou se tak nápadně liší od jiných věcí, t. j. v jejich souvislosti a stálém pohybu.

A toto poznání vede nás k výsledku, jenž shoduje se nutně s tím, co patrné bylo již před tisíci lety Římanům a snad i jiným národům tehdejších, že toky všechny jsou obecným statkem všech a tudíž v tomto smyslu veřejné.

U Římanů obojí právě zmíněný moment vedl k správnému poznání povahy vod: totiž jejich přirozená povaha jeví se v nestálosti a spojitosti vluky vodní (fluor aquae) a jejich nepostrádatelnost pro celý tehdejší život.

Že v pozdější době v územích střední Evropy nastala na dlouhou dobu změna právního nazírání, mělo příčinu v poměrném nadbytku vod v těchto územích hledíc k potřebám tehdejších jejich obyvatelstva a v neporozuměních, vzniklých při recepci práva římského; nová doba se svou nekonečně zvýšenou potřebou vody vede zase, řekli bychom samou přirozeností věci, k jedině správnému názoru, vyslovenému Římany.

Nelze upříti, že obvyklé dříve, a dosud ještě ne zcela vymizevší dělení vod na veřejné a soukromé dle splavnosti mělo v dřívějších dobách pro sebe dosti důvodů, protože plavba byla nejvýznačnějším způsobem využitkování vod v obecném zájmu, vedle něhož jiné způsoby ustupovaly do pozadí. Ale změnou poměrů, zejména rychlou změnou, jaká nastala v hospodářských, právních, politických, kulturních a sociálních poměrech v běhu uplynulých asi sto let, hledisko to stalo se jen jedním z mnoha zřetelů, jež nutí k uznání určitých kategorií vod vodami veřejnými, a jež tedy nemůže již býti jedině rozhodujícím.

V nynější době, od let 90tých minulého století, jest to zeměna hnací síla vody, jež ve spojení s elektřinou přináší revoluční převrat všech zmíněných poměrů.

Ukazuje se stále nezbytnějším požadavkem, aby využito bylo spádů vod koncentrací jich na rozlehlých tratích a pomocí velikých děl vodních a elektrárenských, což není však proveditelné bez zásahů do individuálních dosavadních práv k vodám, zejména do práv pobřežníků, ať vlastnických ať užívacích, pokud jsou tu z dřívějších dob na základě platných právních titulů i na základě dosavadních ustanovení zákonných.

Tato práva ukázala se největší překážkou všeho podnikání vodohospodářského, jak je žádá nová doba, a jest úkolem každého nového zákonodárství vodního hledati cesty, jak by, pokud možno s šetřením těchto práv, vyhověno bylo novým potřebám, jež diktovány jsou obecným zájmem všech.

Cesta byla a bude schůdnější tam, kde hlavní část vod již od dřívějška byla veřejná, ať již ve vlastnictví státu ať jako věc nikomu nenáležící. Tam však, kde vody ode dávna byly v područí pobřežníků, jest zákonodárství sváděti těžký boj s těmito dosavadními držiteli a ještě tužší s nesčetnými spekulanty, kteří, jak jsme viděli ve Francii a v Itálii, ujali se výnosné živnosti skupování pobřežních pozemků v místech očekávaného vzniku vodních děl a prodeje jich za přemrštěné ceny skutečným podnikatelům.

Viděli jsme, jaké pokusy činil tu zákonodárce, aby zlo odstranil, a s jakými výsledky pokusy ty se setkávaly.

Jako nejradikálnější směr vystupují tu snahy o monopolisaci, sestátnění vod, k jehož uskutečnění však dosud nikde nedošlo, a jak se zdá, přece jen tak záhy nedojde, protože hospodářský život na delší dobu neobejde se bez součinnosti podnikání soukromého.

Zbývají tedy jako problem přítomnosti formy přechodné; z nich uvedli jsme již jednak smíšené společnosti, v nichž kombinována jest účast podnikatelů soukromých s účastí podnikatelů veřejných, jednak právní institut koncesse, jako formy, jež již v jiných oborech hospodářských, zejména v oboru hornictví a železnic, byla zkoušena a vyzkoušena.

Její podstata a upořítelnost v právu vodním má býti předmětem pojednání, k němuž tyto řádky jsou přípravným krokem.

Je přípustna žaloba na vzájem ve sporech o rozvod manželství?

Jan Zbieranski.

Žaloba na vzájem o těchto sporech¹⁾ nebyla vzácná za všeobecného soudního řádu, nyní bývá častější, poněvadž se

¹⁾ Bartsch, Das gerichtl. Verfahren in Ehesachen 1894, str. 41: Sou-